

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН**

**АБАЙ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
КАЗАХСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ АБАЯ**

Саясаттану және элеуметтік-философиялық пәндер кафедрасы
Кафедра политологии и социально-философских дисциплин

«САЯСИ ҒЫЛЫМ: ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ МЕН ПРОБЛЕМАЛАРЫ»

Қазақстан Республикасының Ұлттық ғылым академиясының корреспондент-мүшесі, философия ғылымдарының докторы, профессор
Әбсаттаров Раушанбек Боранбайұлының

75 жылдағына арналған Халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция

МАТЕРИАЛДАРЫ

11-12 желтоқсан 2015 ж.

МАТЕРИАЛЫ

Международной научно-практической конференции

«ПОЛИТИЧЕСКАЯ НАУКА: ОСОБЕННОСТИ И ПРОБЛЕМЫ»

посвященной 75-летию юбилею члена-корреспондента Национальной академии наук Республики Казахстан, доктора философских наук, профессора
Абсаттарова Раушанбека Бурамбаевича

11-12 декабрь 2015 г.

Алматы, 2015

Сиренко Ю.В. Национальная образовательная политика в Республике Башкортостан: состояние украинского национального образования.....	389
Стамова Р.Д. Государство, религия и личность в глобализирующемся мире.....	393
Султанова Ф.М. Общественно-культурная жизнь семиречья в дореволюционный период.....	397
Сутеева Х.А., Оспанов Д.Х. Международная политика Республики Казахстан.....	400
Сүндөтов Н. Тәңіршілдіктегі наным-сенімдер.....	402
Сыдыкбаев Ч.М. Модернизационная роль государства в обеспечении безопасности Кыргызстана.....	404
✓ Таубаева М.Е. Тұрақтылық пен төзімділік – Қазақстан ұлттары арасындағы келісімді қалыптастырушы фактор.....	409
Телебаев Ғ.Т. Саясаттану және ұлттың интеллектуалды әлеуетін арттыру.....	411
Темиргалиев К.А., Джамалиева Г.Ж. Казахстанское общество: поиск идентичности в мировом культурном процессе.....	413
Тохметов А.Т., Беласарова А. Культурные взаимосвязи Казахстана со странами зарубежного востока.....	416
Турлыбаева Г. Экологиялық саясаттың бүгінгі таңдағы мәселелері.....	419
Халидуллин Ғ.Х., Жумабай Ж. Көне түркілердің халықаралық саяси қарым-қатынасы мен мәдениеті.....	420
Халидуллин Ғ.Қ. Қазақстан халқының Ассамблеясы – еліміздің бірлігі мен тұрақтылығы.....	424
Халидуллин Г.Х., Аманқұлова Л. Бірлік пен татулық – басты мақсат.....	427
Хасанов М.Ш., Петрова В.Ф., Толешева Н.К. Политическая трансформация суверенного Казахстана.....	429
Шакирова Р.Г. Средневековая тюркская духовность в репрезентации бытия человека.....	433
Шалтықов Ә.И. Саясат – қоғамдық құбылыс ретінде.....	437
Шалтықов Ә.И. Саяси партиялардың қалыптасуы, типтері мен қызметтері.....	442
Шаракпаева Г.Д. Религия и политика как форма культуры к истории становления и развития.....	448
✓ Шнарбекова М.К., Әбдірайымова Г.С. Жас ерекшелік дисплей: жастардың құндылықтары мен күтілімдері.....	451
Нұрымбетова Г.Р. Қазақстандағы БАҚ: демократия ресурсы.....	456
Башанова Д. М. Қазіргі Қазақстандық қоғамдағы діни ахуал және оның жастар санасына әсері	459
Мұқажанова А.Ж. Ұлтаралық қарым-қатынас мәдениеті – ұлтаралық қатынастардың басты көрсеткіштерінің бірі.....	461
Аманкелді Д.О. Саяси конфликтілердің алдын алудағы азаматтық қоғам институттарының алатын орны.....	465

ЖАС ЕРЕКШІЛІК ДИСПЛЕЙ: ЖАСТАРДЫҢ ҚҰНДЫЛЫҚТАРЫ МЕН КҮТІЛІМДЕРІ

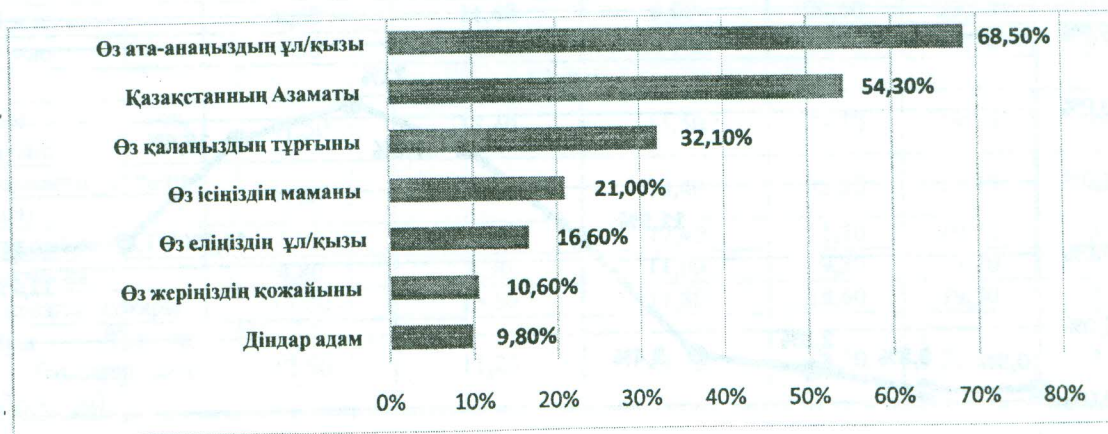
Шнарбекова М.К. - Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ PhD докторанты,
Әбдірайымова Г.С. - с.ғ.д., әл-Фараби атындағы ҚазҰУ профессоры

Қоғамның дамуы «жастар» ұғымының жаңа мазмұнын айқындау мен сипаттауды талап етеді. Зерттеушілер қазіргі жастарды «ребус - ұрпағы», «Next - ұрпағы» немесе «виртуалды әлем ұрпағы» деп атап жатады. Ал аға-ұрпақ өз кезегінде жастарға деген қарама-қайшы сезімде болады: бір жағынан, жастар символикасы мен мәдени дағдыларын түсінбейді немесе тіпті қабылдаудан бас тартады, ал екінші жағынан, жастарды ұлттың болашағы, ұлттық қасиеттеріміздің жалғастырушысы ретінде қабылдайды.

Жастарды зерттеу оларды қоғамның құрамдас бөлігі және жеке тәуелсіз әлеуметтік топ ретінде қарастыруға мүмкіндік беретін индикаторларды айқындау мәселесімен байланысты. Жастар кең мағынада «жас көрсеткіші мен соған сәйкес айналысатын іс-әрекетімен ерекшеленетін әлеуметтік қауымдастық» ретінде айқындалады. Қазіргі жастардың басым бөлігі экономика, білім және мәдениет саласындағы институционалдық өзгерістер шартында ересектік өмірге қадам басқалы тұр. Осы трансформациялар жастардың өмірлік кеңістігінің өзгеруіне әсер етіп жатқан алғышарттардың бастысы болып табылады.

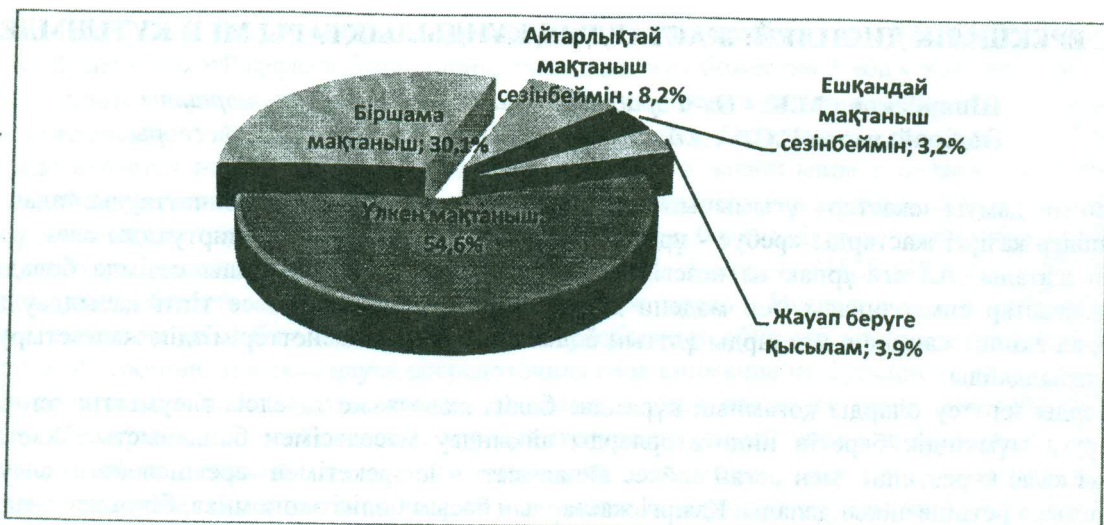
Осылайша, Қазіргі жастар қалай өмір сүреді және неге ұмтылады? Қандай құндылықтар олар үшін маңызды, қандай маңызды емес? Болашаққа қандай көңіл-күймен қарайды және нені күтеді? секілді сауалдар көп.

Қазақстан жастарының азаматтық бірегейлігі. «Жастар өздерін, ең алдымен, кім ретінде қарастырады?» және «Қазақстандық болғанын мақтан етеді?» деген өзара тығыз байланысты екі сұрақ барлық респонденттерге қойылды. Жастардың өздерін қосатын негізгі қауым, ол бәрінен бұрын отбасылық болып табылады – 68,5% (өз ата-анасының ұл/қызы); азаматтық 54,3% (Қазақстанның азаматы), аймақтық, қалалық – 32,1% (өз қаласының тұрғыны); кәсіби – 21% (өз ісінің маманы); этноұлттық – 16,6% (өз елінің ұл/қызы), ең соңғы орында діни – 9,8% (діндар адам). Жасы келе өзінің елінің азаматы екенін сезінетіндердің үлесі ақырындап төмендейді, сәйкесінше, кәсіби бірегейлік жоғарылайды.

Сурет 1. Қазақстандық жастардың бірегейлігін қалыптастырудағы маңызды бағыттар, N=1000.

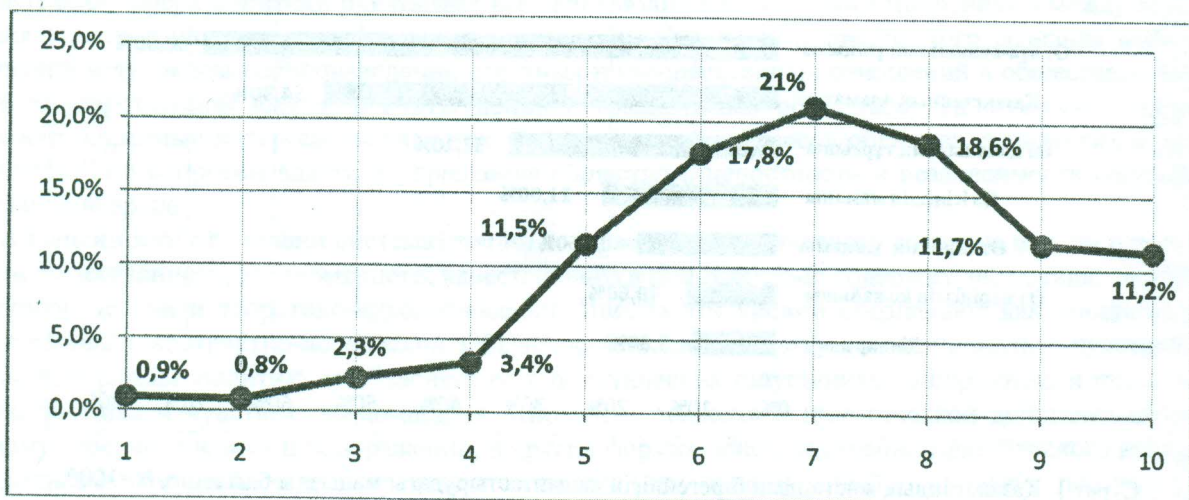
Қазақстанның жас азаматтарының жартысынан көбі (54,6%) өзінің азаматтылыққа қатысын үлкен мақтаныш тұтатындығын зерттеу мәліметтерінен көре аламыз. Оң жауаптардың жалпы пайызы – 84,7%.

Сурет 2. «Сіз қаншалықты деңгейде қазақстандық болғаныңызды мақтан тұтасыз?»

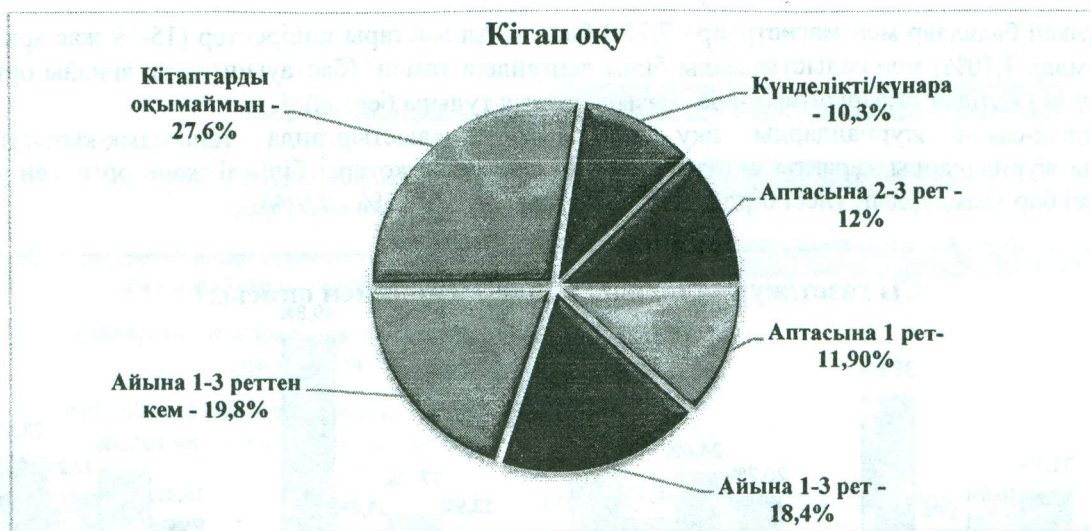
Аймақ бойынша қарастыратын болсақ, батыс (66,7%) пен оңтүстікте (66,2%) жастар қазақстандық екендігін мақтан тұтады, өзін Қазақстанның азаматы екенін сезіну солтүстік аймақта салыстырмалы әлсіз айқындалады(31,9%).

Жастар болашаққа қандай көңіл-күймен қарайды? Зерттеулер адамның әлеуметтік көңіл-күйі әл-ауқатын субъективті бағалау мен онымен қанағаттану деңгейімен, болашаққа деген сеніммен байланысты екенін көрсетеді. Сауалнаманы жүргізу барысында респонденттерге өздерінің өмірімен қаншалықты қанағаттанатынын жалпы 1-ден 10-ға дейінгі шкала бойынша бағалау ұсынылды (10 - өмірмен толық қанағаттанамын, ал 1 – мүлде қанағаттанбаймын дегенді білдіреді). Қанағаттанудың орташа көрсеткіші жоғары екенін атап өтуге болады, 6-8 балл аралығын 57,4% белгіледі. Сұралғандардың 11,2% өз өмірлерінің жағдайымен толық қанағаттанатынын айтқан. Тек 7,4% респонденттерде пессимистік бағалау байқалады (1-4 балл).

Сурет 3. Өмірмен қанағаттану деңгейі, N=1000.

Жастар арасындағы «оқу мәдениеті» туралы. Өзіміз білетініміздей кітаптарды оқу мәдениеті қазақстандық жастардың қоғамдық өмір мен мәдениет нормаларын меңгеру мен дүниетанымдық көзқарастарының қалыптасуының негізі болып табылады.

Сурет 4. Қазақстан жастары кітап оқу жиілігі туралы, N=1000

Зерттеу жастардың кітап оқудағы төмен белсенділік деңгейін көрсетті. Жастар арасында мүлде кітап оқымайтындар үлесі (27,6%) жүйелі түрде кітап оқитындардан жоғары, олардың үлесі не бары - 10,3%. Төменде жас бойынша кітап оқу белсенділіктері көрсетілген.

1- кесте. Кітап оқу жиіліктері

Жауап нұсқалары	Күнделікті/күнара	Аптасына 2-3 рет	Аптасына 1 рет	Айына 1-3 рет	Айына 1-3 реттен кем	Кітап оқымаймын
Жасы						
15-19 жас	14,10	19,20	14,10	20,40	15,30	16,90
20-24 жас	8,50	11,40	9,00	20,60	23,50	27,00
25-29 жас	9,50	7,60	13,40	14,70	19,10	35,70
Білімі						
Білімі жоқ, бастауыш	11,50	15,40	11,50	23,10	19,20	19,20
Аяқталмаған орташа (негізгі)	15,00	12,60	13,40	22,80	13,40	22,80
Жалпы орташа, КТУ	6,90	14,50	12,40	11,70	19,30	35,20
Орта арнайы	4,80	8,30	11,00	19,70	23,20	32,90
Аяқталмаған жоғары	13,00	15,50	11,80	18,60	19,90	21,10
Жоғары (соның ішінде бакалавр мен магистратура)	12,50	11,20	11,80	18,20	20,10	26,20

1-кесте мәліметтерінен көріп отырғанымыздай, кітапты оқу маңыздылығы жастық факторға тәуелді болады: респонденттер жасы кіші болған сайын кітап оқуға деген қызығушылықтары жоғары болады (15-19 жас аралығындағы респонденттердің 83,1%-ы кітап оқуға қызығушылық білдіреді); Сонымен бірге, 15-19 жас аралығындағы респонденттердің 14,1%-ы кітаптарды күнделікті оқиды; 20-24 жас аралығындағы респонденттердің 8,5%, ал 25-29 жас аралығындағы респонденттердің 9,5% кітаптарды күнделікті оқиды. Аталмыш көрсеткіштерді кітап оқитындардың көп бөлігін құрайтын кіші жастағы топтар сабаққа дайындалу кезінде кітаптарды көп оқитындығымен түсіндіруге болады. Осыған сәйкес, кітап оқуға деген қызығушылықтың төмендеуіне қарамастан, оқулықтарды оқу үдерісі сақталған.

Енді журналдарды оқуға деген қызығушылықтар туралы ақпараттарға тоқталық. Қоғамдық-саяси сипаттағы журналдарды оқуға деген қызығушылық туралы жиілік көрсеткіштер бойынша қызықты ақпарат білім деңгейіне тәуелділікпен айқындалады. Осылайша, мысалы аталмыш сипаттағы журналдарды тұрақты оқитын адамдар арасында жоғары білімі бар жас адамдар (орташа алғанда 20

жастан үлкен бакалавр мен магистрлер– 7,7%) басым. Ал жастары кішіректер (15-19 жас аралығындағы адамдар 3,10%) мен салыстырмалы білім деңгейлері төмен (бастауыш, орта, арнайы орта) жас адамдар үшін мұндай тақырыптар онша қызығушылық тудыра бермейді.

Қоғамдық-саяси журналдарды оқу жағдайымен салыстырғанда танымдық-қызығушылық сипаттағы журналдарды тұрақты оқитын адамдар арасында жоғары білімді және орта мен арнайы орта білімі бар адамдардың үлесі бірдей деуге болады (7,5% - 7,5% - 7,9%).

Сурет 5. Әр түрлі газет-журналдарды оқу жиілігі, N=1000

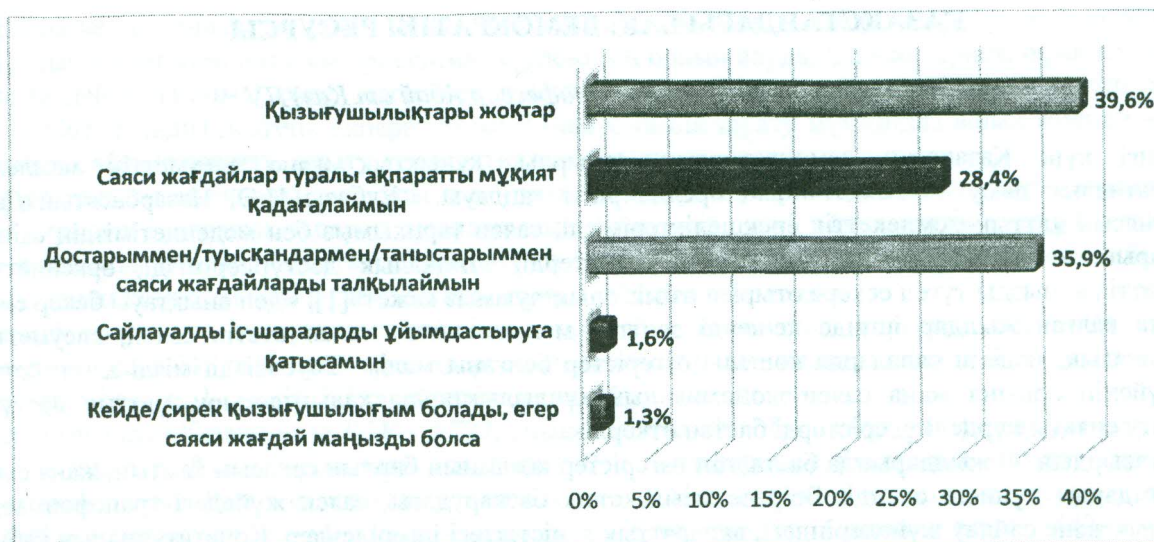
Жастар арасында мәдениет мекемелерінің танымалдылығы. Жастардың өздерінің бос уақытын мәдени өмірге арнау көрсеткіштері төмен. Мәдени қажеттіліктері ішінде мұражай мен театрдың алатын орнын талдау мынаны көрсетті: мәдени инфраструктураның дамығанына қарамастан, көптеген қазақстандық аймақтарда, жастардың басым бөлігі, жасқа, жыныс пен білім деңгейіне тәуелсіз өздерінің уақыттарын ойын-сауық орталықтарында өткізеді. Мысалы, сауалға қатысқандардың ішінде мейрамханаларға, кафелерге айына бірнеше рет 40,9% барады, ал мұражайлар мен көрмелерге осындай жиілікпен тек 5%-ы барады. Сонымен қатар, мұражайлар мен көрмелерге сұралғандардың (48,5%) жартысы дерлік бармайды.

Сурет 6. Мұражай мен көрмелерге бару көрсеткіштері, N=1000

Жалпы алғанда, қазақстандық жастар мәдениет мекемелерінде бос уақыттарын өткізуге онша қызығушылық білдіре бермейді деп айтуға болады.

Жастардың саяси белсенділіктері. Қазақстандық жастар саясатқа қызығушылықтарын білдіреді (65,9%), ал қызықпайтындар немесе сирек қызығушылық білдіретіндер аз - 39,6%.

Сурет 7. Саясатқа қызығушылық, N=1000

Көптеген жас адамдар қоғамдық-саяси ақпаратты теледидар арқылы (күнделікті 49,3%) мен Интернет мәліметтерінен (күнделікті 38,3%) алады. Зерттеуге қатысқан жас адамдар арасында баспа, БАҚ пен радио үлкен сұранысқа ие емес.

2 кесте – Қоғамдық-саяси жаңалықтардың көздері мен жиіліктері

Жауап нұсқалары	күнделікті/кү нара	аптасына 1- 2рет	айына 1-3 рет	жылына бірнеше рет	жаңалықтардан хабардар емеспін
Теледидардан	49,3%	28,1%	9,2%	3,8%	9,6%
Интернеттен	38,3%	23,5%	14,6%	5,6%	18,0%
Радиодан	12,1%	15,5%	15,8%	10,4%	46,2%
Газеттен	8,1%	20,2%	17,9%	12,1%	41,7%

Жүргізілген талдау әр түрлі аймақтарда тұратын респонденттер арасында да ақпарат көздерін таңдаудағы айырмашылықтардың бар екендігін көрсетті. Орталық (48,9%) пен солтүстік (54,6%) аймақтың, Астана қаласының (43,8%) тұрғындары басқа аймақтарға қарағанда Интернет желісін жиірек қолданады. Алматы қаласының тұрғындары радионы таңдайды (20,2%). Батыс (12,0%) және солтүстік (18,5%) аймақтардың және Астана қаласының (12,5%) жастары ақпаратты газеттерден алады. Барлық аймақтарда теледидар біркелкі жиілікте қолданылады (45%-дан жоғары).

Жастардың субъективті әл-ауқатының деңгейіне кешенді бағалаудың негізгі индикаторлары болып материалдық әл-ауқат, тұрғын-үй жағдайы, денсаулық, араласатын ортасы (достары мен таныстары), білімі, ұжымда немесе топтағы қарым-қатынасы, кәсібін немесе бизнесін ашу, жақсы жұмысқа орналысу мүмкіндіктері есептелді. Жастар, негізінен, өз өмірлерімен қанағаттану деңгейін бағалауда орташа 6 және 8 балл аралығындағы позицияны жиі ұстанды (57,4%). Толық өз өмірлік жағдайына қанағаттанған жастардың үлесі 11,2% құрады.

Жастардың бос уақытын өткізуге келер болсақ, мәдени өмірге уақытын арнайтындар көп емес. Соның ішінде жастардың кітап оқу белсенділігінің төмен көрсеткіштері де бар: мүлдем кітап оқымайтындар үлесі (27,6%), орташа есеппен, 36% респонденттер газеттер мен журналдарды оқымайды. Дегенмен, қоғамдық-саяси журнал оқитын жастар да аз емес. 65,9% жастар саясатқа қызығушылық танытады. Қоғамдық-саяси ақпараттың негізгі көзі теледидар (күнделікті 49,3%) мен интернет желісі (күнделікті 38,3%) болып айқындалды.

Осылайша, күнделікті қарым-қатынас, бос уақытты ұйымдастыру қоғамдық және саяси өмірге белсенді қатысу не қатыспау ерекшеліктері негізінде әр түрлі жастар категориялары қалыптасады. Олар сәйкесінше, жас адамның өзіндік айқындалуы мен белгілі бір топ пен әлеуметтік ортамен идентификациялауының негізгі бастаулары болады.